

Kuzey Mezopotamya'ya Yolculuklar I*Journeys in North Mesopotamia I
Geştên li Bakurê Mezopotamya'yê IMark SYKES¹İngilizceden Çeviren: Emrah İŞİK³, Kenan BOZKURT²**Article Type:** Translation Article / Gotara Wergerî**Received // Hatîn:** 22.02.2024**Accepted // Pejirandin:** 12.03.2024**Published // Weşandin:** 28.04.2024**Pages // Rûpel:** 227-246**DOI:** 10.55106/kurdiName.1441336**Citation/Atif:** Sykes, Mark (2024). Kuzey Mezopotamya'ya Yolculuklar I, Translation from English: Emrah İşik ve Kenan Bozkurt. KurdiName, 10, r. 227-246**Çevirmenlerin Katkıları - Translators Contributions:** Data Collection: Author-1 (%70), Author-2 (%30), Data Analysis: Author-1 (%70), Author-2 (%30), Submission and Revision: Author-1 (%70), Author-2 (%30)This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)
<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>**Kurte**

Mezopotamya ku jê re "Hilala Berdar" jî tê gotin û ji demên kevnar ve mazûvaniya gelek şaristaniyan kiriye, di pirtûkên pîroz da jî cîh hatiye girtin û di pirtûkên pîroz de gelek bûyerên li dora çîrokên gelên li van axan dijîn hatine vegotin. Çîrokên ku di pirtûkên pîroz de têne gotin meraqa gelek r cihana rojavayî kişandiye ser xwe. Ji wan geşgeran yek jî Mark Sykes e, ku di destpêka salên 1900'an de bi efsûna metnên olî yê ku xwendibû, çûye Rojhilata Navîn. Rêwîtiya Sykes, ku wî li Lubnanê dest pê kir, veguherî rêwîtiyek dirêj a 7500 mîl, û wî di tevahiya rêwîtiyê de notên xwe girtin. Ev tîbiniyên wî ne tenê li ser civakên Rojhilata Navîn in, di heman demê de bawerî, dîrok, şewaza jiyanê, urf û taybetmendiyên nijadî yê van civakan jî hene. Di vê wateyê de, tîbiniyên wî agahiyên desta yekem dihewîne. Ji ber ku Sykes gelek hevpeyvîn bi dergehvan, firoşyarên hespan, bazirganên pez, serokên eşîran, meleyan, qantirwanan, nobedarên ewlehiyê û kesên ji tebeqeyên cihê yê civakê yê ku di tevahiya rêwîtiyê de dikarin jê re agahiyên bidin ra kiriye. Wî nexşeyên cihên ku dîtiye çekir û derheqê van deran da agahiyên stratejîk da. Di vî warî de agahiyên ku wî di encama gerên xwe de berhev kiribûn, di şekildana siyaseta hikûmeta Brîtanayê ya Rojhilata Navîn de roleke sereke lîstin.

Ev gotara Sykes bi berhevkirina notên ku wî di rêwîtiya xwe ya li bakurê Mezopotamya'yê de girtiye hate afirandin. Sykes di berhema xwe de behsa taybetiyên erdnîgarî, dîrokî, çandî û demografî yê herêma bakurê Mezopotamya'yê dike û armanc dike ku zanyariyên bi desta yekem bide Îngilizên ku bi vê erdnîgariyê nizanin.

Kilîtbêje: Mark Sykes, Mezopotamya, çand, dîrok, erdnîgar.**Abstract**

Mesopotamia, which is also called the "Fertile Crescent" and has hosted many civilizations since ancient times, has also been mentioned in the holy books, and the holy books have told many events around the stories of the nations living in these lands. The stories told in the holy books have attracted the curiosity of many travelers

* Yazarın bu makalesi 11 Mart 1907 tarihinde İngiliz Kraliyet Coğrafya Akademisi'nde okunmuş ve bu makale iki sayı halinde yayınlanmıştır. İlk sayı Eylül 1907'de The Geographical Journal'ın 30. cildinin 3. sayısında 237-254 sayfaları arasında yayınlanmıştır. <https://doi.org/10.2307/1775906>

¹ İngiliz yazar, diplomat, asker ve gezgin. I Dünya Savaşı'nın sonunda Ortadoğu coğrafyasını şekillendiren Sykes-Picot Antlaşması'nın mimarı.

³ Dr. Öğr. Üyesi, Batman Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü. emrahishik@hotmail.com, Orcid: 0000-0003-4417-4304 (Asst. Prof., University of Batman)

² Doç. Dr., Batman Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Bölümü. kenan.bozkurt@batman.edu.tr, Orcid: 0000-0002-5227-0614 (Assoc. Prof., University of Batman)

in the Western world. One of them is Mark Sykes, who traveled to the Middle East with the magic of the religious texts he read in the early 1900s. Sykes' journey, which he started in Lebanon, turned into a long journey of 7500 miles, and he kept notes throughout the journey. These notes he kept are not only about the Middle Eastern communities, but also the beliefs, history, lifestyle, customs and racial characteristics of these communities. In this sense, his notes contain first-hand information. Because Sykes made numerous interviews with porters, horse dealers, sheep traders, tribal chiefs, mullahs, muleteers, security guards and people from different layers of society who could provide him with information throughout the journey, he made maps of the places he saw and included strategic information about these places. In this sense, the information he collected as a result of his travels played a leading role in shaping the British government's Middle East policy.

This article by Sykes was created by bringing together the notes he took during his journey to the north of Mesopotamia. In his work, Sykes talks about the geographical, historical, cultural and demographic characteristics of the northern region of Mesopotamia and aims to provide first-hand information to the British who are unfamiliar with this geography.

Keywords: Mark Sykes, Mesopotamia, culture, history, geography

Özet

“Bereketli Hilal” olarak da adlandırılan ve kadim zamanlardan beri birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Mezopotamya, kutsal kitaplarda da yer almış ve bu topraklarda yaşayan milletlerin kıssaları etrafında kutsal kitaplar, birçok hadiseyi anlatmıştır. Kutsal kitaplarda anlatılan kıssalar, Batı dünyasında birçok gezginin merakını cezbetmiştir. Bunlardan biri de 1900’lü yılların başında okuduğu dini metinlerin büyüyle Ortadoğu’ya seyahatler yapan Mark Sykes’tir. Sykes, Lübnan’dan başladığı yolculuğu 7.500 millik uzun bir yolculuğa dönüşmüş, yolculuk boyunca notlar tutmuştur. Tuttuğu bu notlar, Ortadoğu topluluklarıyla ilgili olduğu kadar, bu toplulukların inanç, tarih, yaşam tarzı, gelenek görenek, ırksal özellikleri de barındırmaktadır. Bu anlamda onun notları birinci elden bilgiler içermektedir. Zira Sykes, yolculuk boyunca kendisine bilgi verebilecek hamallar, at satıcıları, koyun tüccarları, aşiret reisleri, mollalar, katircılar, güvenlik görevlileri ve toplumun değişik tabakalarındaki kişilerle sayısız mülakatlar yapmış, gördüğü yerlerin haritalarını çıkarmış ve bu yerlerle ilgili stratejik bilgilere yer vermiştir. Bu anlamda onun bu seyahatleri sonucunda topladığı bilgiler, İngiliz hükümetinin Ortadoğu politikasının şekillenmesinde başat rol üstlenmiştir.

Sykes’in bu makalesi de Mezopotamya’nın kuzeyine dair yaptığı yolculuk esnasında tuttuğu notların bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Sykes, çalışmasında Mezopotamya’nın kuzey bölgesinin coğrafi, tarihi, kültürel ve demografik özelliklerinden bahseder ve bu coğrafyaya yabancı olan İngilizlere birinci elden bilgiler sunmayı amaçlar.

Anahtar Kelimeler: Mark Sykes, Mezopotamya, kültür, tarih, coğrafya

Giriş

Okuyucuların daha aşına olduklarını umduğum bu bölge, günümüzde çok az bilinmesine rağmen, önceki yüzyıllar boyunca tartışmaya açık sınırlarıyla belki de diğer bölgelerden daha çok uzun süre dünyanın dikkatini meşgul etmiş ve tahminimce yarın da Avrupa’nın dikkatini çekecektir. Bahsettiğim bölgeyi klasikçiler “Mezopotamya” olarak adlandırdıkları Araplar geçmişte de olduğu gibi bugün de bu bölgeyi “Cezire” ya da “yarımada” olarak tanımlar. Bölgenin Arapça anlamı daha anlamlı ve kullanışlı olduğundan, okuyuculara yaratıcı ve kutsal görünmesi için başlıkta Mezopotamya’yı kullanmama rağmen ve sizleri olası bir tuzaktan kurtarmak için sadece Arapların bu bölgeye verdikleri ismi kullanacağım. Söz konusu bölgenin Yarımada ya da Cezire, adı Dicle ve Fırat gibi iki devasa nehir tarafından çevrelenip kesilmesi gerçeğinden gelir ve iki nehir arasında kalan topraklar bu şekilde adlandırılır.

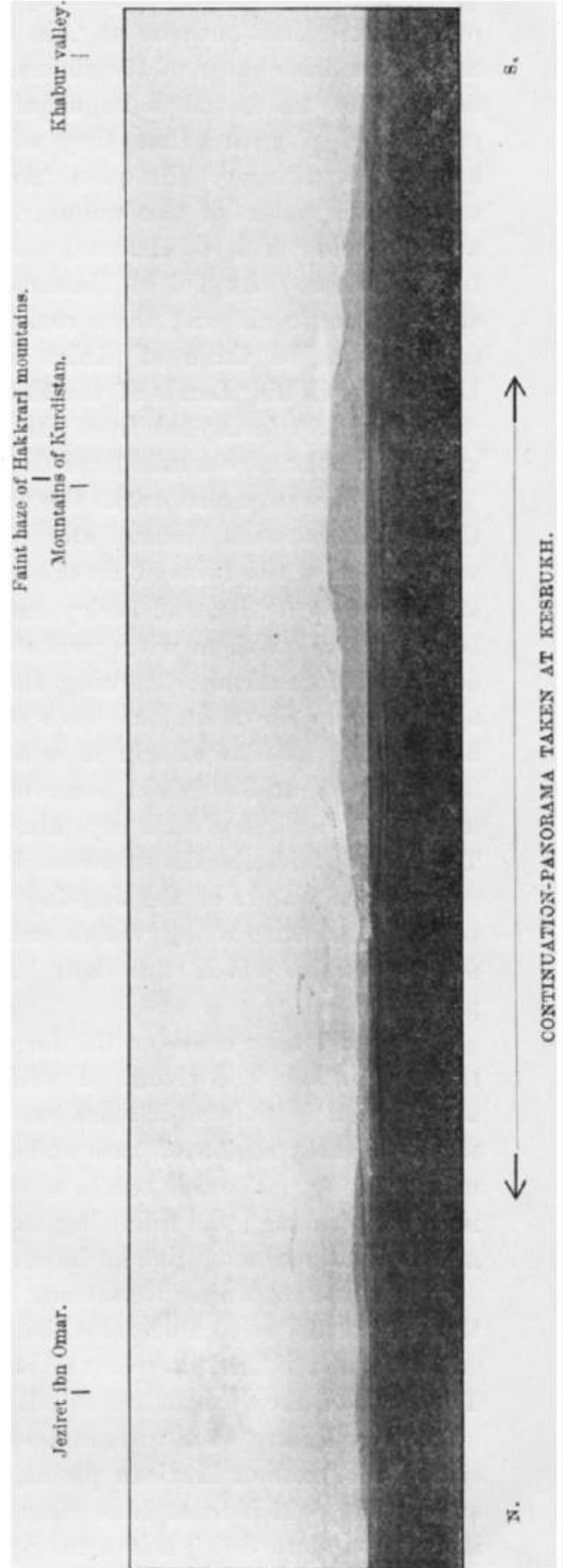
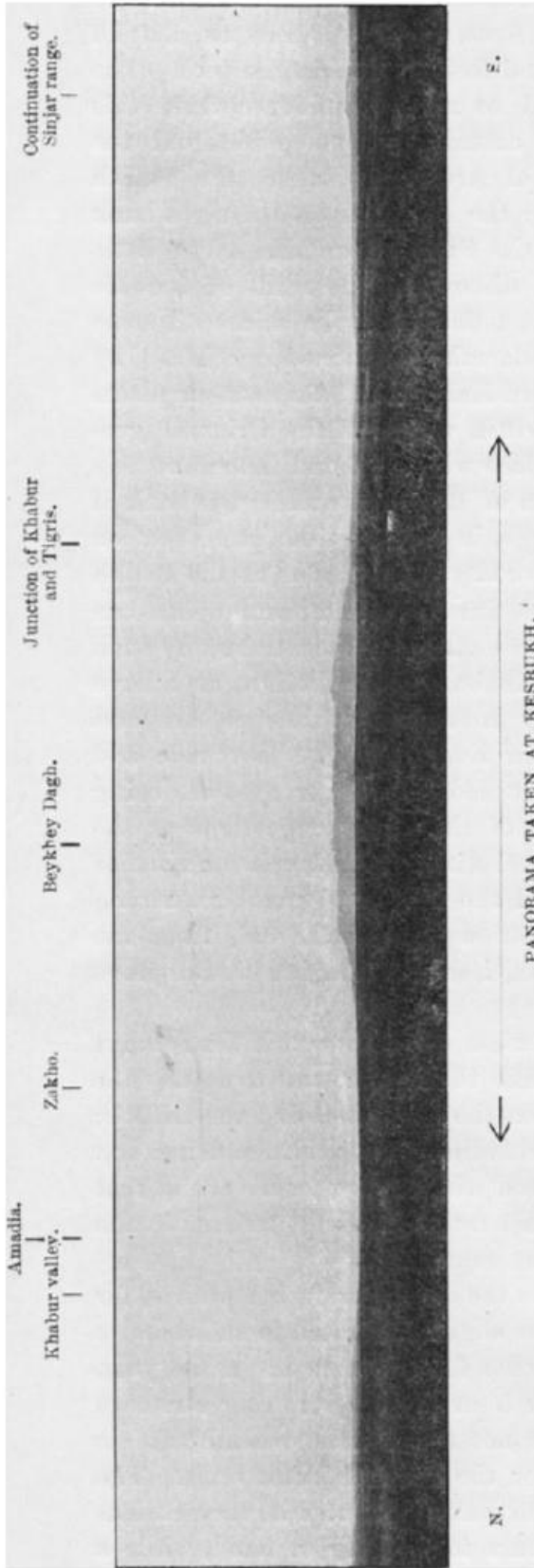
Cezire’nin genel fiziki özellikleri, aşırı derecede sadedir ve bu özellikler hakkında kısa bir inceleme yapmak pek zaman almaz. Kuzeye doğru Cezire-i İbn-i Ömer’den Karacadağ’ın yamaçlarına kadar aralıksız hatlar halinde seyreden dağ silsilesiyle karşılarız. Karacadağ’ın batı

yamaçlarının ötesinde, güneyden kuzeye yükselen bayırın durulduğu tek yer olan ve Urfa'dan Birecik'e uzanan dağınık tepeler ve dağların hareketleri sonucunda düzelen bir boşluk mevcuttur. Bu tepe hattındaki bölge, kıta kıyısından okyanusa bakarcasına Cezire'nin düz arazilerine bakar. Mardin ve Cezire-i İbn-i Ömer arasındaki yerlerde farklılık kesin ve anidir. Muazzam düz araziler, 10-12 mil uzunluğunda aralıksız sıralanan arazilerin eteklerine kadar uzanır. Diğer taraftan Karacadağ grubunun yükselen yamaçları, bazı muhteşem adalar gibi alçak olanlarla bütünleşir ve bu görüntü bir an için bana St. Vincent'in³ uzaktan görüntüsünü andırır. Hattın batı yakasındaki devamında eğer benzer yönde devam edersek kayalar, körfezler, çaylar her nasılsa karmaşık bir görüntü oluşturur. Biraz önce bahsettiğim Cezire'nin ikinci önemli tarafı ise 125 millik uzunluğa sahip olan Sincar ve Cebel-i Abdülaziz sıradağ hattıdır. Bu iki sıradağın eşsizliğinin sırrı, duvar görevi gören oluşumlarında yatar. Bence başka hiçbir yerde 10 milin üzerinde bir yüksekliğe sahip ne göze çarpan zirveye ne de tepe noktasına sahip bir örnek mevcuttur.

Dağ sıralarını açıkladıktan sonra şimdi de akarsu sistemleri hakkında bilgi vereceğiz. Haritadan da görüleceği gibi hem Dicle hem de Fırat'ın kendilerine has özellikleri vardır. Her iki nehrin havzalarından doğup önemli kollarından gelen su, son olarak Cezire'ye ulaşırken bunun karşılığında Cezire'nin Dicle ve Fırat'a bir katkısı olmaz. Cezire'nin kendi kaynak suyu, iki bölüme ayrılabilir: Birincisi Urfa tarafından akar ve Belik vasıtasıyla Rakka'da Fırat'a dö-külür, ikincisi ise Karacadağ eteklerinden Mardin tepelerine kadarki alandan doğan çeşitli kaynaklarıyla birlikte Habur Nehri'dir. Belik, benzersiz bir akarsu yatağıdır ve Urfa-Halep gibi iki büyük yerleşim yerinin arasında olması; onu tamamıyla keşfedilmemiş, ilginç bir akarsu kılar. Durgun akıntısı, yumuşak emici (gözenekli) kıyılarıyla yaklaşık 8 fit derinliğe ve 30 fit genişliğe sahiptir. Bu nehir, kaynağını içinde birçok su kaynağı barındıran Urfa yakınlarındaki su kaynaklarından alır; ama ana kaynağını alçak dağ sıraları arasında bulunan 'Ayne'l-Arus'tur. 'Ayne'l-Arus'⁴, Hz. İbrahim'in düğün töreninin ve evliliğinin yapıldığı efsanevi yer ve meşhur bir mabettir. Burası, zengin bir su kaynağına sahiptir. Kaynağın bulunduğu yerdeki havuzun içinde çok miktarda sazan balığı ve tatlı su kaplumbağası vardır. Bu canlılar aynı yeri mesken edinen su kuşlarıyla birlikte halk tarafından kutsal olarak kabul edilir.

³ St. Vincent, Karayipler'de bir ada ülkesi olup Volkanik bir yapıya sahiptir. Kuzeyden güneye uzanan engebeli dağ sırası bulunmaktadır. En yüksek noktası 1220 m'ye yükselen kuzeydeki Soufriere volkanıdır (Ç.N.)

⁴ Ayne'l-Arus: Urfa'nın 50 km güneyinde, Harran'ın 20 km güney batısında, Akçakale ilçesindedir. Yarısı Türkiye'de diğer yarısı Suriye'de kalmış olan bu su kaynağı vaha görünümündedir. Hz. İbrahim ile Sara Halep'e geçerken bu konaklama yerinde evlenmişlerdir. Bu nedenle buraya düğün gözü anlamında Ayn-el Arus denilerek halka arasında anlatıla gelmiştir. Gölün bir diğer adı ise "Ayne'l-Halilü'r-Rahman"dır. Bu da Halilü'r-Rahman kaynağı ve gözü demektir. (Ç.N)

Bu yüzden bu canlılar, oldukça evcildir. Dileği olan birinin Ayne'l-Arus mescidinde dua etmesi, mescidin bakımını üstlenmesi, Şeyh Salih'e hediye vermesi ve havuzdaki balıkları beslemesi tasfiye edilir. Balıklar, o kadar evcil ve daha önce buralara gelmiş ziyaretçilerin davranışlarından dolayı kendilerini o kadar güvende hissederler ki yabancıların elinden beslenmeyi hemen kabul ederler.

Ayne'l-Arus ve Rakka arasında Belik Nehri, iki koldan su alır. Tell el-Hamam'ın biraz aşağısında bulunan ve sağ kıyıya akan Karamuk ile biraz kuzeyden akan ve sol kıyıya dökülen Suluyuk'tur bunlar. Tell el-Hamam'da bir kalenin yıkıntılara ve muazzam bir obruğa denk geldim. Bu kalıntılar bence "*Doğu Halifesinin Toprakları*" adlı eserinde Mr. Guy L'Estrange tarafından bahsedilen ve yazarın aynı zamanda eserindeki haritalarda (Doğulu coğrafyacıların eserlerinden elde ettiği) gösterdiği ve benim bulduğum kalıntılardan bir mil bile ötede olmayan Kelat Maslamah'ın kalıntıları olabilir.

Mr. L'Estrange, aynı zamanda kesinlikle benim bulduğum muazzam şehir kalıntılarıyla aynı noktada bulunan ve Hama ile Rakka arasındaki Belik'in sol kıyısındaki Bajerwan şehrini de gösterir. Belik'in kıyıları oldukça verimlidir ve bu kıyılarda yüksek miktarda arpa, mısır, pirinç, haşhaş ve afyon üretilir. Habur hakkında elde ettiğim bilgiler, detaylı inceleme imkânı bulamadığımdan Belik hakkında elde ettiğim bilgiler kadar zengin değildir. Sadece Rasul'ayn ve Şedadî arasındaki bölgede kalan kısım arasında geçme fırsatım oldu. Rasul'ayn dolaylarında Habur kolu, 12 metre genişliğinde 90 cm derinliğindedir. Buna rağmen Şedadî dolaylarında oldukça büyür ve geçilmez bir hal alır. Tahminimce İngiltere'deki Thames Nehri'yle aynı seviyeye gelir. Rasul'ayn ve Şedadî arasında güçlü akıntılarıyla ve üretimin mümkün olduğu havzalarındaki sayısız kalıntılarıyla kıyıları dolu olan Çağçağ (Jagjag) ve Girgan Nehirleri, Habur'u besleyen kollarıdır.

Şimdi de söz konusu dağlar ve akarsular arasında bulunan geniş düzlükleri ele alalım. Bu yerleri batıdan doğuya doğru inceleyeceğim. İlk bölüm Fırat ve Belik arasında yer alan çorak bir alandan ibarettir. Burası geçilmez tepeleriyle çorak, itici ve dikkat çekmeyen bir yerdir. Hoşa giden tek kısa dönem ise ilkbaharın ilk dönemleridir. Günlüğümdeki notlara göre de daha çok mart ayı bu olumlu etkiyi bırakır. Ertesi gün çöle ya da daha çok çayırılık -çöl diyemeyeceğiz; çünkü birazcık tırmıklamayla bile ürün yetiştirmek mümkündür ve burada çayır yılda en az iki ay yeşildir- alana çıkarız. Cezire toprakları bölgede daha önce görmüş olduğum sıra toprak parçalarından farklıdır. Burasının ne Teksas ne de Meksika düzlükleriyle tek bir benzerliği vardır. Bir süre açık ve hafif puslu olan ortam öylesine merak uyandıran bir yanılığa sizi çeker ki 700-750 metre uzaklıktaki bir taş parçası elinizin altındaymış gibi görünür. Bazen de ufukta 6 milden bile fazla uzakta bulunmayan bir dağ kütlesi üç misli uzakta görünebilir. Bahsettiğim iki durum da alanın ne kadar muazzam ve kelimelerle tarifinin zor olacağını açıkça gösterir. Baharda çok bulutlu ve kapalı olan gökyüzü alanın üzerinde çizgili gölgeler bırakırken ufuktaki kasvetli ve gri hat açık parlak sarı dağ sıralarına dönüştüğü gibi aynı zamanda hızlı bir şekilde koyu, geçit vermez mor dağlar şeklini de alabilir. Gelişigüzel uzanan zeytin yeşili ve parlak çiçekleri barındıran vadiler, yeşil ve gri şeritli alacalı, benekli renk hatları taşlıklı bir arazideki her meranın renk cümbüşünü yansıtır. Tepe tarafında alacalı koyun sürüleri; bölgeyi siyah, kahverengi ve sarı renklerle bezerken ufukta deve sürüleri, belli belirsiz bir şekilde otların kesildiği alana doğru ilerliyordu.

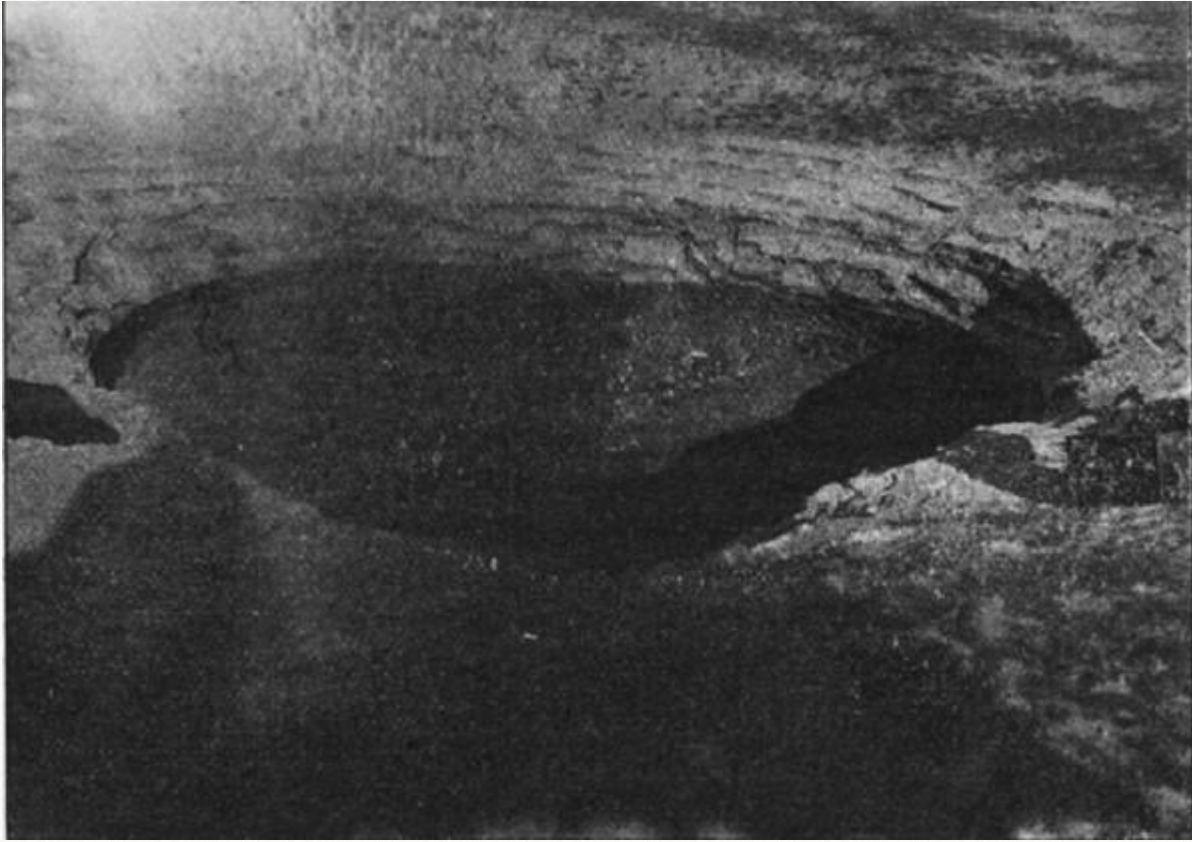
Ayne'l-Arus'taki Camii

Çayır kuşları, gökyüzünde neşeyle ötüşüyordu. Tekrardan nadir bir gök gürültüsü, cezasını kesercesine tozlu araziye çöken ufuk çizgisini, uzaktaki düzlükleri ve tepeleri gözden kaybettiren bir kara perde gibi alanın üzerine çöker. Şimşeklerden çıkan sarı ve kırmızı ışık huzmesi, göz alan bir parlaklıkla yeşilliklerin üzerine çöküp arazi sarı ve kırmızıya boyanır adeta. On dakikalığına gürleyen suların, kükreyen rüzgârların ve peşi sıra gelen şimşek çakmalarının esir aldığı yabancı bir dünyaya hapsolürüz. Fırtına geçer, develer ve koyun sürüleri yollarına tekrar devam eder. Çayır kuşları bir kez daha sahne alır ve gökyüzünde hafif bir ışıltıya neden olur ve çöl önceki haline tekrar döner.

Belik hattına varıldığında manzara tamamen değişir. Yıl boyunca civardaki otlar yeşildir ve bataklıklar yoğundur. Habur ve Belik arasında geniş bozkırları barındıran diğer sıradağ topluluklarıyla karşılaşırız. Bu dağlar, kütlelerinden doğuya doğru hareket ettikçe bozkır yoğunluğu artarak devam eder. Koni şeklindeki tepeler, dağın yüzündeki birer sivilce gibi kabarır, artarak sıklaşır ve genel görünümünden saparak can sıkıcı ve kafa karıştırıcı bir çılgınlık boyutunu alır.

Habur'u geçtikten sonra aşağı kasabanın bir diğer ve tamamen farklı tasvirleriyle karşılaşırız. Ufuk çizgisinin yalpalanan dalgaları tarafından her zaman için perdelenen görüntünün yer aldığı alçak boylu bozkırı içine barındıran yerden görüş mesafesinin daha kısa görülebilir olduğu ve doğal özelliklerinin belirgin ve kesin olarak seçildiği bir alana geçeriz. Daha önce büyük bir umutla bir parça dağ görmeyi hayal ettiğimiz yerde şimdi 50 mil uzaklıktaki Mardin Kalesi'ne ya da zirvesi karlarla kaplı Karacadağ'a boş gözlerle bakakalıyoruz. Ya da eğer güneye doğru dönersek geçit vermez heybetli Sincar, karşımızda durur. Bu tür muazzam duvarlarla çevrilmiş alan, ne düz ne de boş bir alandır. Boş vadiler yerine bitmek tükenmek bilmeyen koyu dağlar boyunca dar, derin ve daimi akarsuları geçerek yolumuza devam ediyoruz. Daha önce alışmış olduğumuz yeşilimsi otlakların bulunduğu

alandayken parlaklıkları ve alacalı renkleriyle gözlerimiz kamaştıran ve bal kokuları zaman zaman bunaltıcı olan çiçek yığınları arasından ilerliyoruz. Üzgünüm ki botanik konusunda cahilim; yine de bu konuda biraz da olsa bilgi vermeye çalışacağım. Şunu söyleyebilirim ki tepenin etrafı sarı, mavi, pembe çiçeklerle kaplıyken akarsu kıyısındaki çuha çiçekleri ve papatyalardan dolayı atlarımız zorlukla ilerliyordu ve yine de yoğun çiçek istilasına uğramış bol su ile kaplı bu bölgede neredeyse hiç kimse yaşamıyordu. Doğuya doğru ilerlediğimizde muazzam ve gizemli Kürdistan Dağları daha görünür oldu. Seyyahlar, bu manzaranın üzerlerinde belli belirsiz bazı izlenimler bıraktığı geniş bir ufku merkezinde kendilerini bulurlar. Sincar'ın güney kısmındaki düz arazi ise bir diğer mükemmel farklılıktır. Burada hiç bitmeyeceklermiş gibi görünen ve her milden sonra daha da uzanan dehşet verici bir düzlükle karşılaşırız. Şimdi ister istemez insanın aklına *“Bu ilginç ve sessiz bölgenin geçmişi nedir?”* sorusu düşer. Burası, zavallı boşluğu ile ne bir Güney Afrika bozkırında ne de iç karartıcı ıssızlığıyla Sahra'dır. Bu alan, bir zamanlar savaş, iş hayatı ve zenginlik açısından oldukça bereketliydi. Eğer en karanlık olan bölüme dikkatli bakacak olursak bu bölüm, oldukça kültürlü bir ırk tarafından ikamet edildiğini göreceğiz. Kuvvetli tepeler hâlâ daimi ve çevik ikametiyile olduğu yerdedir. Muazzam kanallar ve hendekler, bunların bazılarında hâlâ su bulunmaktadır, insanoğlunun bir zamanlar nerde yaşadığını gösterir. Burada yaşayan insanların kesin uygarlık yapısının ne olduğunu belirlemek ise neredeyse imkânsızdır. Birkaç yıl içerisinde arkeolojik araştırmaların bu konuya muhtemelen daha fazla zaman ayıracaklarını umuyoruz; ama bu konuda henüz yeterli bir çalışma yapılmış değildir.

Tell El Hamam'daki Obruk (Kalat Maslamah)

Rakka Surları

Büyük İskender, Pers İmparatorluğunu ele geçirdiğinde modern Cezire civarında çarpışma ve savaşların sürdüğü, hükümetlerin değiştiği dönemde bile neredeyse hiç tahribata uğramadığına dikkat çektiğim ve nehrin iki yakasında yoğun bir tarım toplumunun nüfuslandığı birçok şehir yer almaktaydı. İskender, Partlar ve Selevkos (Seleucid) adında iki kola ayrılınca Makedon krallıkları diğer büyük krallıklar tarafından yıkılmıştır ve Partlar, Sasanî Farşlılarının egemenliğinin altına girmişti. Batı Roma İmparatorluğu'nun da Bizans'a dâhil olmasıyla iki ezeli rakip Bizans ve Sasanî, tarihin sürekli birbiriyle çarpışan iki gücü olmuştur. Bölgenin bu iki gücü sonradan Halifeliğin⁵ egemenliği altına girmiştir. Gene de yüzyıllar boyunca bütün bu değişikliklere rağmen Cezire hep aynı kalmıştır. Bölgeyi bir de Sezar, Pompey ve Crassus'tan oluşan üçlü yönetim günlerine göre ele alalım. Bu dönemde bu bölgenin hâkimiyeti Partlardadır. Belik boyunca muazzam şehirler ve ulaşılması zor kaleler vardır. Habur boyunca da durum aynıdır. Şimdiki adı Rasul'ayn olan Resaina'da hoş bir kasaba; Nusaybin ve Dara'da muazzam bir şekilde gelişen zengin şehirler yer almaktadır. Ayrıca inananlar ve tapınağa bağlı olanlar ve kendini tapınağa adayanlar tarafından adaklarla yüceltilen bir tapınağa dönüşen Harran; El-Hadr'ın güneyinde yer alan bir diğer tapınak da bu dönemde gelişen ve zenginleşen önemli yerlerdir. Şunu kesinlikle biliriz ki El-Hadr, mevcut gücünü kendisiyle beraber hareket eden çöl aşiretlerinden alırdı. Bu dönemde mabetler, genel itibariyle akarsuların kıyısında inşa edilirdi. Peki akarsular arasında kalan düzlüklere ne demeli? Bence bugün olduğu gibi eskiden

⁵ Yazarın "Halifelik" diye bahsettiği dört halife ile başlayan İslam hâkimiyeti dönmidir. Bu döneme, Emevî ve Abbasî dönemleri de dâhildir (Ç.N.).

de bu arazilerde göçerler ikamet ederdi. Hz. İbrahim'den kalan geleneklerin hala hüküm sürdüğü kuzeydeki bu düzlüklerin sadece çobanlar tarafından değil aynı zamanda da başboş dolaşan vahşiler ve zengin mera sahiplerinin de ikamet ettiğini düşünebilir miydiniz? Eğer bu söz konusu değilse Partlıların Crassus'un ordusunu yerle bir eden muazzam süvari birliğinin oluşumu neyle açıklanabilir.

Askeri asayiş kalıntıları, ticari yerleşim alanları ya da çobanların ürünlerini hem satmak üzere getirdikleri hem de bir şeyler satın aldıkları yün ambarları günümüze kalan kalıntılardır. İsterseniz hep beraber üç yıl sonrasına bir göz atalım. Partlar, tarih sahnesinden silinmiştir; Persler, Şapur'un komutası altındadır. Üç yüzyıllık dönemde Doğu ve Batı arasındaki savaşların sahne aldığı Cezire, Julius Sezar ordularında girdiğinde bile daha önceki durumundan bir şey kaybetmemişti. Bu dönemde bölge tamamen Romalıların kontrolü altındaydı. Sezar ve ordusu, Harran'dan güneydeki Rakka'ya kadar herhangi bir destek almaksızın rahatlıkla ilerleyebiliyordu. Ağır hasara uğramış Jovian orduları, güneyden Dicle dolaylarına geldiğinde ise Sincar'ı geçtikten sonra bugün neredeyse tamamen ıssız olan bölgede yiyecek bulup kendilerine geldiler. Bu arada da bir dört yüzyıl daha geçti, Pers İmparatorluğu, son demelerini yaşıyordu ve Bizanslılar, neredeyse sahip olduğu yerleşim yerlerinin yarısını almış olsa da hala nefes almaya devam ediyordu. Bu arada da Doğu halifeliğine bağlı yeni Müslüman güçler, Bağdat civarında şöhretlerinin zirvesindeydi.

Cuma Camii Cephesi, Rakka

The Land Of Eastern Caliphate adlı muazzam derleme eserinde Mr. Guy Lesterange, Cezire'deki şehirlerin kısa ama çarpıcı örneklerini vermektedir. Zamanla bu bölgedeki çoğu şehrin adı değişti. Bazıları ayrı topluluklara dâhil oldu bazıları ise tarihi mekânlarını kaybetti; ancak

bölgedeki tarım, refah ve yoğun nüfus, her zaman olduğu gibi kalmıştır. Daha sonra Arap hâkimiyetinin bölgedeki hızlı çöküşü ve ayrışma sahne alır. Günümüze dek her ne kadar Cezire neredeyse sürekli savaş alanı rolünü üstlense de genelde Persler ve Büyük İskender İmparatorluğu gibi iki güçlü ve zengin imparatorluğun çarpışmasına sahne olurdu. Savaş sahnesindeki diğer imparatorluklar ise Partlar, Romalılar, Bizanslılar ve Halifelikti. Sonuçta her ne kadar süreç içerisinde hudutları değişse de bölge her zaman, Doğulu ya da Avrupalı olması fark etmez, sorunlu ve kaynaklarının kullanımında bir sakınca olmadığı görüşüne sahip hükümetler tarafından yönetilmiştir. Buna rağmen 20. yüzyılda bu tarz yönetim ve ilişki yaklaşımları, tamamen değişmiştir.

1174'te Bağdat'ta halifenin iktidarı hakimdi ve aynı zamanda bölgede Musul, Halep, Ceziretü'l-İbni Ömer, Sincar ve Erbil gibi bağımsız krallıklar da vardır. Daha sonra Urfa, Franklar tarafından boşaltılınca bölge, bitmek bilmeyen Haçlı seferinin yarattığı çatışmalar esnasında tüm varlıklarını yitiren ve sürekli birbirleriyle çarpışan Türk ve Arap maceraperestler tarafından yönetilen kaotik istikrarsız yönetimlerin hüküm sürdüğü bir alana dönüştü. Böylesi bir durumda zengin şehirlerin çöküşü, kervanların geçiş randımanının ve yerleşim sayılarının düşüşü normaldir. Bölge yakıp yıkılmaya müsaitti ve Hülagu⁶ da bunu zevkle yaptı. Bağdat'taki halifeliğin çöküşü ve Suriye'nin Moğollar tarafından enkaza dönüştürülmesi, diğer güçlerin de çöküşünü hızlandırdı. Bölgeyi çekip çevirecek imparatorluk boyutunda bir oluşum yoktu. Kuzey ve Güney Kürdistan, Irak ve Suriye'de tamamıyla kaotik ve umutsuz mücadelelerin ağırlıklı olduğu kargaşa hâkimdi. Tarihi kanallar, ihmal edildi; insanlar, yaşadıkları yerlerden göç etmeye kaçmaya başladı ve böylece Mezopotamya, günümüzdeki bu halini almış oldu. Düşüş, yavaş; ancak tutarlı olmalıydı. Çünkü gördüğümüz kadarıyla Doğulu ülkelerin refah seviyelerinin yükselmesi için kesinlikle gerekli olan emperyal bir güç yoktu. Küçük krallıklar ve beylikler, sıkıntılı ve tehlikeli yollarda seyreden ve kötü idare edilen yük arabaları gibi sürekli birbirleriye kavga edip birbirlerini hırpalamışlardır. Sonuç olarak doğudan buraya doğru akınlar düzenleyen Timur'un berbat yüzünü burada da görürüz. Önceleri bölgede mevcut olan refah ve üretim bolluğu, bu işgalcinin gelişile sekteye uğramış; kıtlık ve katliamlar, bu süreci takip etmiştir. Birkaç yüzyıl geçtiğinde Anadolu'nun muhteşem gücü olan Osmanlı İmparatorluğu Cezire'yi daha önce fethettiği Bizans yönetiminden sonra topraklarına kattı. Türk yönetiminin amacı, Farslılardan aldıkları bu bölgeyi yönetip geliştirmektir. Batı sınırlarındaki politik sorunlar, yenilgiler ve Viyana'nın fethi için nasıl mali kaynak ve askeri donanım sağlayabilecekleri sorunu, Asya'daki kendilerine bağlı yönetimleri olumsuz yönde etkiledi. Bu olumsuzluklar, günümüzde Makedonya olan bölgede yaşayanların oldukça acımasız ve ahlaka aykırı uygulamalara maruz kalmalarına neden olmuştur. Cezire'de kalan birkaç küçük kasaba Rakka, Harran, Ana, Deir, Telafer ve Sincar'dan ibarettir. Bu yerleşim yerlerinden çoğu aynı dönemde alanı istilaya başlayan ve hayatta kalan göçerleri tutsak ederek ülkede bedevi kurallarına göre bir yönetim oluşturan Şammar Araplarının istilası ile yok edilmiştir.

Şu ana dek Cezire'nin kısası; ama bozuk, ancak tarihî ve fiziksel yönlerini ilettim. Şimdi ise günümüz koşullarının detaylarını vermeye çalışacağım. Geçmişte olduğu gibi Cezire, hala doğu ve batı arasında değil aynı zamanda da güney ile kuzey arasında da sınır görevi görüyor. Şunu da belirtmek gerekir ki iki nüfusu içerisinde barındıran Arap ve Kürt toplulukları arasında

⁶ Cengiz Han'ın en küçük oğlu Toluy Han'ın oğlu olup Moğol ordularının Yakınoğu'daki komutanıdır. Bağdat'ı iştila edip Abbasî iktidarına son vermiştir (Ç. N.)

da bir sınır vazifesindedir. Dersim Dağları'ndaki yerli ve izole Kürtlerle karşılaşılırken çöl tarafında ise bedevi soyundan gelen saf ırk göze çarpar. Bu iki ırk arasında etnik kökenleri oldukça karışık birçok aşiret ve insan topluluğu vardır. Ancak karışıklık Hristiyan Jakobit⁷ Tur Abidin ve Sincarlı Yezidileri -hükümetlerin insanları dini inanç ve mezheplerine göre sınıflandırması neticesinde- ele alırsak ve ulusal bilince aykırı gelecek şekilde misyonerlerin halkın arasında Hristiyanlığı yayma çalışmaları da göz önünde bulundurursak işleri içinden çıkılmaz hale sokar ve Arapsaçına dönülmüş güçlüklerle dolu bir duruma düşeriz.

İki büyük ayırım Araplar ve Kürtler arasındadır. Araplar, güneyi kontrol altında tutarken Kürtler, kuzeyi kontrol ederler. Bu iki ırkın karakter yapısı neredeyse iki zıt kutbu oluşturur. Bu durum dikkate almaya değerdir. Saf Araplar, oldukça ilginç kimselerdir. Zihinleri karmaşık ve kültürlüdürler. Etkili konuşma sanatı, incelik isteyen işler, bu topluluğun belirgin özelliği olmakla beraber şiir ve tarihle ilgilenmek en büyük zevkleridir ve bunlarla ilgilenmeyen Arap neredeyse hiç yoktur. Durumları ve deneyimleri hakkında geniş vizyonla yorum yapabilirler, tartışabilirler; ancak bir materyal ile ilgilendiklerinde oldukça aksi, ahmak ve soytarı görünürler. Gönülsüz oldukları ve tiksindikleri işlerde eleştirel kapasitelerinin de desteğiyle bin bir bahane bulabilirler ve yapılacak işin onlara layık olmadığına, alçaltıcı olduğuna kanaat getirirler. Sonuç olarak beceriksiz, yetersiz ve tembel oldukları duygusundan kurtularak toprağı işlemenin, çadır kurmanın, atları tedavi etmenin, yemek pişirmenin, ev inşa etmenin insanoğlunun asaleti karşısında adi işler olduğunu söylerler. En soylu ve en sıradan Arap, kesinlikle alçakça ve küçük düşürücü görünseler bile ellerine geçebilecek nakit parayı ele geçirebilmek için her yola başvurma konusunda hemfikirdirler. Bu durumda bile hileler işin içine girer. Araplar, kendilerini her zaman haklı çıkaracak bir taraf bulurlar ve daha önceden denenmiş, karmaşık hilelerde, ikiyüzlülükte bizlerden öğrenebileceği pek bir şey kalmamıştır. Eğer bir Arap, misafirini soyacaksa -kişisel bir deneyimimden bahsediyorum- öncelikle onur, saygınlık, misafirperverlik ve benzer konularda uzun uzun nutuk çeker. Daha sonra konuyu konuşunun neden bu civarlarda gezdiğine getirip muhbir, düşman ve davetsiz misafirlerin misafirperverliği pek hak etmediğine değinir ve kendisinin çok fakir olduğunu söyler. Misafirine, eğer tutsak edilmek istemiyorsa istediği şeyleri vermesini vurgular ve böylelikle zihninde geçirdiği miktarda parayı alana dek şantajla para sızdırmaktan tatlı sözle karşısındakini kandırmaya, kibarca rica etmekten tehdit etmeye varana dek değişik yollara başvurmaktan çekinmez.

Arapların bir diğer dikkat çekici karakterleri ise katliam ve barbarlıktan uzak durmalarıdır. Cezire'deki aşiretler, sürekli savaş halindedirler ve onları korkak olarak nitelemenin saçma olduğunu kanıtlayacak kadar kanıt elimde mevcuttur. Ancak onları görüp de aralarındaki yok denecek kadar az olan kinci duygular ve şefkatli savaşıma tarzlarından şaşkına dönmeyen biri yoktur sanırım. Bir Arap, hiçbir zaman öldürmek için savaşmaz. Amacı tutsak etmek, güçsüz bırakmak, boyum eğmek için gözünü korkutmaktır. Gerekirse düşmanına çok fazla maddi hasar vereceği, köyleri yakıp ürünleri harap edebilecekleri kesinlikle doğrudur ve bu onların tabiatında vardır. Ama hiçbir zaman birinin kanını dökmek istemez ve canının bağışlanmasını isteyen birini reddetmez. Bildiğim kadarıyla Araplar asla tutsaklarına kötü muamelede bulunmazlar. Diğer taraftan bir çöl Arap'ı kendine has acımasız yöntemlerle güçsüz komşusuna

⁷ 1685-1688 yılları arasında hüküm süren 2. James'in taraftarı olan kimselere verilen isim.

zulmedebilir, onu soyabilir ve tarımını, üretimini olanaksız kılmak için elinden gelen her şeyi yapabilir. Son olarak Arapların bu tutumlarındaki en önemli nokta ise gururları ve aristokratik önyargılarıdır. Araplar her zaman kendi kanlarıyla gurur duyarlar. Size külüstür, bozulmuş, kırılmış bir aracı göstererek size en doğrusunu gösterdiğini sanıp Cezire'nin en asil kanına mensup olduklarını söyler. Yine aynı kişi size sahip olduğu bir atı gösterip harika bir melez olduğunu söyler; fakat gösterdiği hayvanın bölgedeki diğer kötü hayvanlardan hiçbir farkı olmadığı şüphe göstermez bir gerçektir. Kendi aşiret liderini ve şeyhini de dikkate alarak insanları akıllı savaşçılar, açık göz diplomatlar, iyi tüccarlar ve önemli kökenden gelen şeyhler olarak gruplandırır.

Cezire Araplarıyla bazı karakteristik özellikleri verdikten sonra şimdi de bölgedeki dağılımlarına ve durumlarına bakalım. Araplar belki çok ama çok uzun bir süredir Cezire'de ikamet ederler ve özellikle Hz. Muhammed'in doğumundan çok önce kuzeye doğru göç etmişlerdir. Bedevi nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Şammarlar, yaklaşık 200 yıl önce bölgeyi istila edenlerin torunlarıdır ve günümüzde Habur ve Sincar'ın güneyindeki Dicle nehri arasındaki geniş otlakları ellerinde tutarlar. Rakka'nın yukarısında Fırat'ın sol yakasında daimi olarak ikamet eden Anizalar, oraya geçtiğimiz birkaç yıl içerisinde göç etmişler ve sanırım bu da Kuzey Suriye'de artan yoğun tarımsal gelişim akabinde gerçekleşmiştir. Anizaların alt grubu olan Adwanlar, Şammarların istilasından sonra kuzeye doğru hareketlenmiş gibi görünüyorlar. Bu göçebeler arasındaki hayat koşulları zengin ya da fakir olsunlar, fark etmez, oldukça basittir. Zenginliklerinin başlıca kaynağı koyunları ve develeridir, tek ticari faaliyetleri yeni otlaklar bulmak üzere sürülerini oradan oraya yönlendirmeleridir. Kışları hareketlilik kuzeye doğrudur ve yazları özellikle ağustos ayında güneye yönelirler; ancak sabit kuralları olmaması, kaynakların ve su birikintilerinin bolluğu nedeniyle bazen yeni kamp alanları bulmak üzere baskıya maruz kalabilmektedirler. Hayatlarındaki ciddi faaliyet, süreli devam eden, bitmek tükenmek bilmeyen savaş ortamlarında ayakta kalabilmektir. Savaşma metotları ve araçları neredeyse tamamen mızrakla sınırlıdır. Kullandıkları mızrak 18 ya da 20 fit uzunluğunda, Hint kamışından yapılmış ve bıçağa benzer şekilde ucu sivrilmiş bir alettir. Taktikleri genelde 200-300 kişiden oluşan bir atlı topluluğunun düşman sürülerine baskın yapması, bazılarının yardımcı kuvvetleri püskürtmesi, aynı anda da bir grubun ganimeti alıp kaçması şeklindedir. Kendi sürülerinin saldırılara karşı korunması da benzer şekildedir.

Cezire'deki savaş kuralları "*Alice Harikalar Diyarında*"ki gibi beyaz ve kırmızı şövalyeler gibi Araplar tarafından titizlikle ve disiplinle ele alınır. Mücadelede düşmanı öldürmek kabul edilemez bir vahşiliktir. 20 fitlik Hint kamışından yapılan mızrakla karşıdakini hafifçe yaralamak önemsenmeyecek bir başarı değildir. Araplar arasında bir mücadeleyi bırakmak, büyük bir ayıp olarak kabul edilir. Mücadeleyi gece devam etmek ise çok daha büyük bir ayıp ve rezillik olarak kabul edilir. Bir keresinde tank olduğum ve yağmalama tarzı bir spordan edindiğim izlenime bakılırsa açık hava tenisini hatta tilki avlamayı bile geride bırakacak kadar eğlenceli, heyecan verici bir spordur. Bu nedenle Cezire bedevileri, ata binme konusunda ne kadar yeteneksiz olsalar da dünyadaki en iyi sporcular oldukları söylenebilir. Zaman zaman Bedeviler, düşmanları hakkında kötü konuşmalar ve başlarına bin bir türlü dert gelse de gördüğüm kadarıyla aralarındaki kronik düşmanlık 11 kişilik kriket takımı oyuncularları arasındaki düşmanlık kadar azdır. Bunun aksi durumlar da olmuyor değil tabii ki; ancak bu durum

oldukça nadirdir. Aşiretler arası en ayıp ve kabul edilmez sayılabilecek tarafı Bedevi çoban⁸ aşiretlerin kendi düşmanlarının himayesinde bulunan ve efendilerinin yaşamlarını sürdürmeleri için verdikleri yok denecek kadar az destek dışında kendilerini savunabilecek ne atları ne de silahları olan marabaları yağmalarken başvurdukları adil olmayan, acımasız yöntemleridir.

Şimdiki görevim ise Weldi, Baggara, Ağadât, Cibbur, Afadilleh gibi Arap aşiretlerinin tarım ile ilişkilerine sizlerin dikkatini çekmektir. Çadırlarda yaşayan bu insanlar Bedevilere benzerler ve elleriyle çalışarak düştükleri ve böylece alçaldıkları anlamına gelen “*Fellah*” gibi küçük düşürücü bir isimle damgalanmışlardır. Karakteristik olarak kendileri yabancılara karşı konukseverdir. Toplum tarafından ayıplanmayı dikkate almaksızın eşlerine yardım ederler. Varlıklı ya da fakir olup olmamaları, kısmen nehir kenarında yetiştirdikleri darı, arpa ve buğdaya kısmen de saldırılara karşı güvenli olduğu için nehir kenarlarını terk etmeyen dana sürülerine bağlıdır. Cibbur dışındaki sözü edilen Arap aşiretleri, günümüzde vergi ve asker toplayan hükümetten daha sert yaptırımları olan ve haraç verdikleri çöldeki diğer komşu aşiretlere bağlı olarak yaşamlarını sürdürürler. Buna rağmen her ne kadar hükümet, söz konusu aşiretlerin yağmalanan mallarını korumak ve tazmin etmek için birtakım yöntemler geliştirse de henüz sürekli olarak taciz edilmelerinden, saldırıya maruz kalmalarından onları yeterince koruyamamaktadır. Bu nedenle birçok Baggaralılar, Habur kenarında üretim yapmayı bırakmış ve hayvancılıkla uğraşmaya başlamışlardır. Ayrıca şunu da vurgulamam gerekir ki tarımla uğraşan bu aşiretlerin kadınlara günlük hayatta çok ağır iş yükü yükleyen Suriye Araplarıyla birçok benzer yönleri vardır. Kocası çadırdaki otururken bir kadını sırtında bebeğiyle tarlada çapa yaparken görmek şaşırtıcı bir durum değildir. Ayrıca bana göre bu insanlar arasında paraya aşırı bir tutku vardır. Bu öylesine bir tutkudur ki eğer ucunda çok para varsa şimdi yapabildiklerinden çok daha ağır işlerin altına girmekten çekinmezler. Bence böyle davranmalarının altındaki tek neden kişisel rahatlığa kavuşma istekleridir. Bir diğer taraftan bakıldığında da Cezire Araplarının görünüşte kendilerine has zevkleri pek yoktur. Kendi doğal tutumlulukları neredeyse hiçbir yerde karşılaşılmayacak cinstendir. Biraz haşlanmış pirinç, buğday, bazen tereyağına bandırılmış halde sert ekmek, kesilmek zorunda kalınan hasta koyun ve keçi eti yedikleri temel besinleridir ve itiraf etmek gerekirse bütün bu saydığım yiyecekler onların yedikleri en lüks şeylerdir.

Arapları tanıttıktan sonra şimdi de Kürtlere geçelim; ama geçmeden önce şunu belirtmeliyim ki Kürtler, günümüzdeki dağılımları hakkında pek bir şey bilinmeyen ve tarihleri henüz tamamen yazılmamış, haklarında çok az şey bilinen bir millettir. Osmanlı dönemindeki Kürtlerin dağılımını, bölümlerini ve ırksal farklılıklarını bu makalenin ekinde iliştiirdiğim bildiri de vurgulamış olmalıyım. Birazdan sonra açıklayacağım bilgiler sadece şu an bölgede bulunan Kürtleri tartışmaya açar ve Anadolu Kürtleri pagan ve Şii Dersimlileri Kuzey Diyarbakır’daki Zazaları, Van Gölü’nün kuzeyindeki Zilan Kürtlerini, Erzurum ve Erzincan arasındaki Kızılbaşları, Güney İran sınırında yaşayan Baba Kürtlerini, Koçgiri Kürtlerini ve İmparatorluğun değişik yörelerinde yaşayan Kürtleri kapsamaz. Bahsettiğimiz alanda yaşayan Kürtler dört türdür. Milli aşiret konfederasyonuna bağlı Karacadağ’ın güney eteklerinde ikamet edenler, Siverek dolaylarında ve Diyarbakır ovaları ile Tur Abidin arasında yaşayan Zazalar ve Karakeçiler, Tur Abidin’deki karışık gruplar ve Sincar Yezidileridir.

⁸ Yazar, hayvancılıkla uğraşan tüm Arap Bedeviler için “çoban” tabirini kullanmıştır.(Ç.N.)

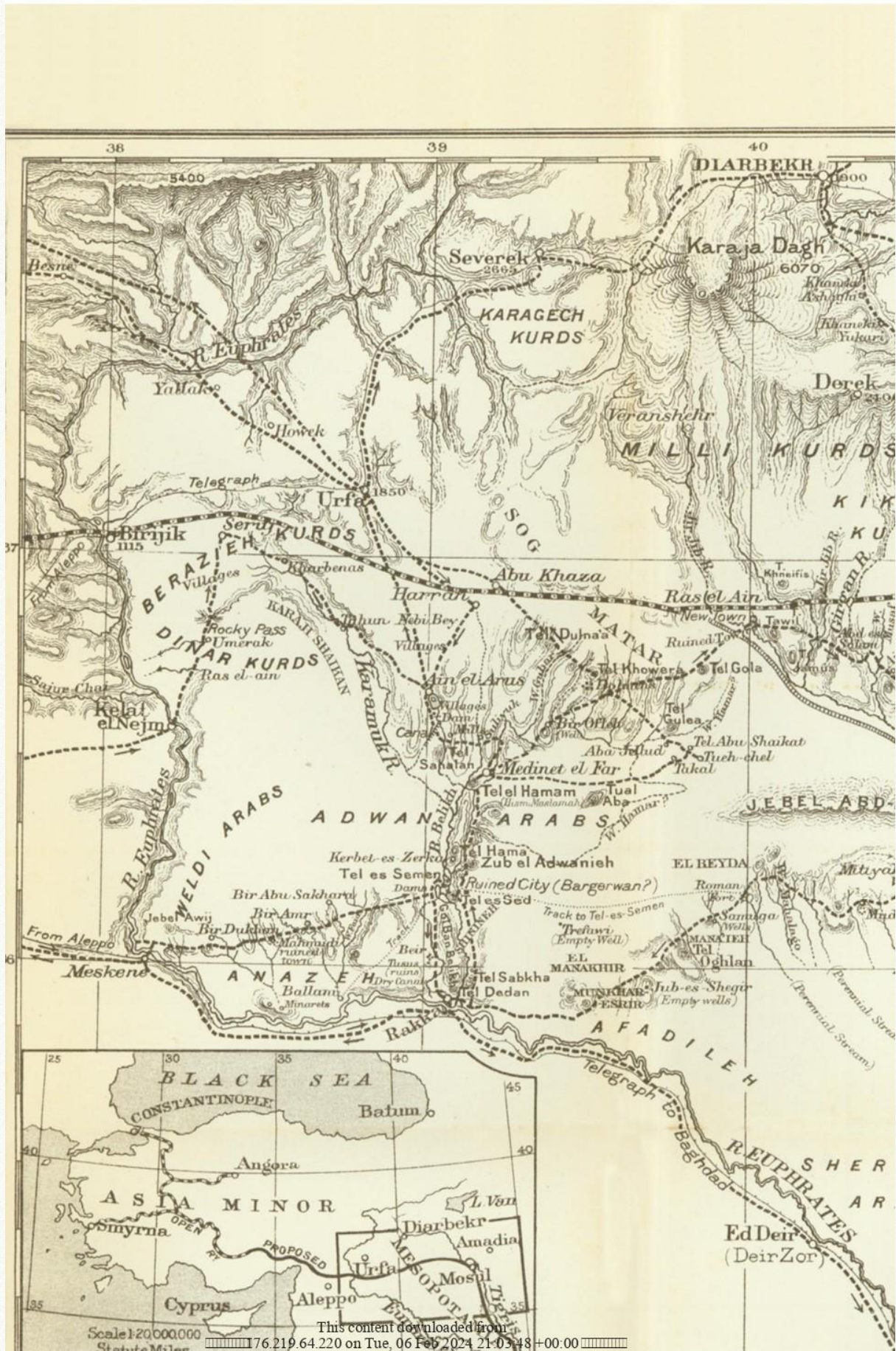

Güney Şammar Arap'ı

Bu ırk ile Araplar arasındaki fark siyah ile beyaz arasındaki fark gibidir. Saf Kürtler dünyanın en ahmak ve geri kalmış insanlarıdır. Maddi konulardan uzak durduğunuz müddetçe bu insanların okur-yazar birine karşı olan tutumları oldukça üzücüdür. Bir konu hakkındaki felsefi söylemlere oldukça gönülsüzdürler ve entelektüel bir tartışmaya tanık olmak onlar için dayanılmaz bir işkencedir. Ancak bana göre Kürtler, Doğulular yakıştırılan “Şarklı” tabirinin zıddı olarak “Batılı kafa yapısı” olarak yakıştırılan tabire daha yakındırlar. Bence aşağıda belirteceğim durumdan başka hiçbir örnek demek istediğimi daha iyi anlatamaz. Eve dönüş yolunda “*Puck of Pook's Hill*”⁹ adlı kitabı okuma fırsatı buldum. Yolculuğun önemli bir kısmında bana eşlik eden eşim, tanıdığımız bazı Kürt aşiret reisleriyle kitaptaki yaşlı şövalye karakteri arasındaki benzerliğe ilgimi çekti ve özellikle bu kadar benzerlik olağan dışıydı. Eğer Kitabın yazarı Mr. Kipling, şövalyenin adını Abdo Ağa koyup ona göre giydirseydi şövalyenin daha iyi bir portresini bulamazdınız.

Kürtler, bütün olarak açık sözlü yalancılığı pek beceremeyen, çirkin ve görgüsüz insanlardır. Eğer hata yaparlarsa hatalarını hemen kabul ederler. Bir zamanlar bir katırcıya denk gelmiştim, katırcıya: “*Hiç adam öldürdün mü?*” diye sorduğumda bana hiç tereddüt etmeden “*Evet Hozat yolunda 16 tane öldürdüm, o sıralar ordudan kaçmışım.*” dedi ben de “*Soyguncu muydun*” diye sorduğumda “*Evet soyguncuydum; ama şu an Allah'a inanıp şükrediyorum, evliyim ve katırcılıkla geçimimi sağlıyorum.*” dedi. Kürtlerin karakterindeki bir diğer belirgin özellikleri de maddi konular ve konukseverlikteki cömertlikleridir.

⁹ Rudyard Kipling'e ait bir romanın adı. (Ç.N)

NORTH MESOPOTAMIA
SYKES.

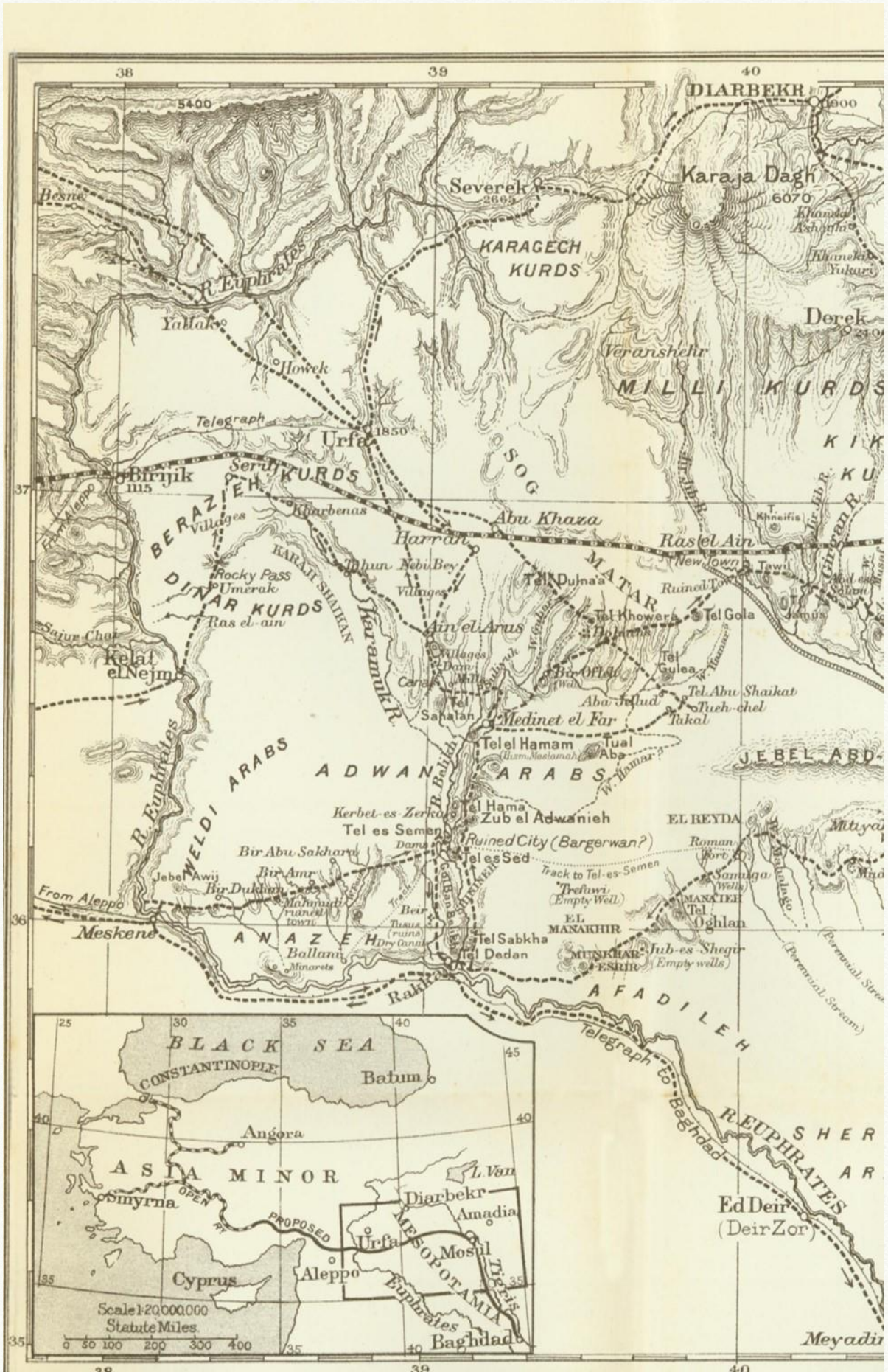
THE GEOGRAPHICAL JOURNAL 1907.

Sketch Map of
MESOPOTAMIA
to illustrate the paper by
MARK SYKES.
The routes are compiled by the Author.

Scale: 1 inch = 23.67 Stat. miles.

Legend:
 - - - - - R.R.'s as at present suggested
 ————— way suggested by Author

Sketch Map of
NORTH MESOPOTAMIA
to illustrate the paper by
MARK SYKES.

The Central Portions compiled by the
Nat. scale 1:1,500,000 or 1 Inch = 20 Miles
Author's Routes.
Proposed Baghdad Rly as at present suggested
Deviation of Railway suggested by Author
Telegraph Lines.

Heights in feet (approximate)

